

Kardos András

ÉLETKÉPEK

Az a helyzet, hogy én nem készültem arra, hogy bosszút álljak az Ágin, de ha már Gyenge Zoli felpiszkált, akkor előjáróban kénytelen vagyok elnézést kérni, és elmesélni egy történetet. Az én történetem egy nappal a Gyenge Zoli kikészítése előtt történt. A színhely ugyancsak Mátraháza, s én elkövettem azt a ballépést, amit a mazohista Gyenge Zoli nem, hogy én elvittem magammal a gyermekemet is látogatóba Ágihoz. Ez egyébként egy vasárnap volt, tehát teljesen reális volt, hogy pihenőnapnak néztük a dolgot. Megláttam az Ágit, 12 és fél perc alatt megebédeltünk, ezek után az Ági lazán közölte, hogy akkor most elmegyünk, ugye, egy kicsit kódorogni a ház mögé. Mint tiszteletre méltó családapa, gondoltam, milyen helyes dolog lesz az, hogy én a feleségemmel hátul andalgok, Ági megfogja a gyerek kezét, totyognak egy kicsit, aztán megyünk haza. Biztosan ismeritek azt a képet, mikor Róbert gida megfogja Micimackót a lépcsőn... Ági az akkor három és fél éves gyermekemet megfogta, és azt mondta neki: Vera, megyünk! A Kékes tövében ilyen tempót! Elkezdett Ági egy 100 méteres síkfutó iramában rohanni fölfele. A gyerekeim állati lelkesen kocogott, szinte repültek, a gyerek időnként hanyatt vágódott, de Ági nem vette észre. 60 méter távolból lihegtem utánuk, a feleségem, Kati leült egy sziklára és feladta. Én óvni akartam a gyereket, s minden rendben ment volna, amíg észre nem vettem, hogy Ági, miközben rohan a gyerekekkel, aki ugye, így kopog a sziklán, beszélgetés címén magyaráz a gyerekeknek, 3 éves szintű ontológiai problémákról. Vera le volt nyűgözve attól, hogy őt hegynek fölfelé rángatják, Mont Everest-i stílusban, s közben figyelt arra, hogy az Ági egy laza görög ontológiával kezdte, s aztán már a Cusanusnál tartunk. Én teljesen kiborultam, egyrészt fizikailag, másrészt aggódtam a gyerekeimért. Elkezdtem ordibálni az Áginak, hogy álljanak meg, pihenjünk. Leült az Ági meg a gyerek egy tisztásra, fél óra múlva odaértünk a feleségemmel, lezöttyentünk. Ági felpattant, s közölte, hogy az út negyedénél járunk, nyomás! Ez volt a pillanat, amikor én föladtam. Egy óra múlva visszajöttek, a gyerek élt, Ági lejött velünk a kocsizhoz, amivel indultunk haza, és azt mondta: ugye András, gyönyörű délután volt. A természet lágy ölén, gondolkodtunk is, spekuláltunk is egy kicsit, s közben a testünket is edzettük. Ennek ellenére én nem bosszúból írtam, amit írtam. (Rendhagyó szóbeli bökdösődő)

Még gimnazista koromban kezdődött. Déry Tibor Az óriáscsecsemő című darabját adták az Egyetemi Színpadon. Nyilván valami avantgárd előadás volt. Az előadás végén a tömeg egy pontra mutogatott a kijárat felé. Két hajlott hátú öregember masírozott kifelé, és a közönség soraiban támadt morgásból tudtam meg, hogy Lukács György és Déry Tibor vonult kifelé. Akkor láttam Lukácsot életemben először és utoljára.

Katonáéknál kétségkívül a klozetton esett a legkellemesebb időtöltés. Ott garantáltan senki nem baszogatta az embert, feltéve, ha nem akadtak a nyomára, bár ez olykor, őrmesterenként változó rendszerességgel, megesett. Mindenesetre ide vonultunk vissza, ha olvasni akartunk. A.-val itt kezdtünk hozzá Az esztétikum sajátosságához. Nem volt túl praktikus, mivel két

baromi nagy kötetből állt, s így viszonylag nehéz volt feltűnés nélkül a honunk alá venni. Magam persze merő sznobizmusból hoztam le a katonasághoz, mivel úgy sejtettem, hogy filozófusok is lesznek velünk. Addig egy sort sem olvastam Lukácstól, noha az Esztétika otthon rendelkezésre állt. De hát nem értem rá. A. műveltebb volt. Ha jól emlékszem, már olvasott valamit Lukácstól, sőt, az ő ötlete volt, hogy Az esztétikum sajátosságával enyhítsük intellektuális éhségünket. Így hát az első kötetekkel bevonultunk a reterátra, és elfoglaltunk két egymás melletti fülkét. A módszertan adott volt. Kezünkben egy-egy első kötettel mindenki ült a maga fülkéjébe, és váltott lovakkal hangosan olvasni kezdtük Az esztétikum sajátosságát. Az előszónál még egész jól ment, és úgy éreztem, hogy intellektuális képességeim teljes arzenálját fel tudom vonultatni. Mindig is szerettem a WC-n olvasni, most ehhez hozzájött a közös élmény és a hangosan olvasás-értelmezés. Nem kell messzemenő következtetéseket levonni abból, hogy szemináriumunknak az vetett véget, hogy beleütköztünk az antropomorf szóba. Ezt ugyanis egyikünk sem értette, és valami okból még be is vallottuk. S nem tudván túljutni ezen a nehézségen, mint aki jól végezte dolgát, a szemináriumot bizonytalan időre felfüggesztettük. (Meg kell jegyezni, hogy N. nálunk sokkal ökonomikusabb volt. Ő lapokra szabdalta az Esztétikát, és hosszú hónapokkal később még az őrségben is e lapokat húzogatta alá. Igaz, egyszer elaludt, s úgy találtak rá Lukács kitépett egy oldalával a mellén.)

Még a katonaságnál ismertük meg E-t. Ő tagja volt az Orfeo csoportnak, és mikor leszereltünk, néha az ő révén elmentünk megnézni a színházi előadásait. Talán még elsős voltam, mikor E.-től megtudtuk, hogy az Orfeo szervezésében Heller Ágnes előadást fog tartani. Persze ismertük Heller nevét, és tudtuk, hogy mindenféle politikai gubanc van körülötte. Ráadásul A. már olvasott is Hellert, mert a Stúdium Generálén, ahol A. felkészült az egyetemre, ilyesmit is olvastak. Elmentünk A.-val valami klubba, zsúfolásig teltház. E. egy sarokban állt, és igen jelentőségteljesen vakargatta a szakállát. Ki tudja miért, én is úgy kezdtem érezni, hogy itt valami jelentős dolognak leszek a részese, netán mindjárt én magam is jelentőségre teszek szert. Heller elsősorban kérdésekre válaszolt, hol ült, hol állt. Arra emlékszem, hogy fehér garbó volt rajta, és mikor állt is, alig láttam, mert igen pici volt. Viszont kiabált. Egyszer csak azt hallom: Nagyon sajnálom, de a francia forradalomnak nem volt művészete. Tudni kell, hogy az Orfeo igencsak baloldali csoportosulás volt, s mint ilyen, igen érzékeny az ellopott forradalomra. A hatalommal szembeni pozícióikhoz kétség sem férhetett. No, lett itt aztán felhördülés! Heller ismét mondott valamit Michelangelóról, de hogy mit, azt elfelejtettem. A végén annyit mondott, hogy noha látja, hogy sok mindenben nem értenek egyet, nagyon örül a csoport létezésének. A. úgy nyilatkozott az est után, hogy Heller jól kiosztotta ezeket, és egyáltalán: Heller igen jelentős. Én is így gondoltam.

Másodéves lehettem, mikor a Bölcsészkaron elterjedt, hogy Aczélék valami határozatot akarnak hozni Hellerék ellen. Mindenki nagyon izgatott volt, ráadásul én kéziratban olvastam a határozatot Apáméknál, és első felindulásomban felrohantam B.-hez, hogy most aztán már igazán kell tenni valamit. Kicsit hervasztó volt, hogy a Határozatban antimarxistaként megtámadott művek egyikét sem ismertem, de ennek vajmi kevés szerepe volt abban, hogy azonnal kell tenni valamit. M. sokkal operatívabb volt, mint én, akkor éppen egy oktatásszociológiai csoportot szervezett, és mint annyi mindenben, én Sancho Pansaként mindig vele rohangásztam. Végül is az adott ügyben két dolgot tettünk. Mint minden böcsületes ellenállónak, a történelem ismét a kezünk alá dolgozott. Aczél György bizonyos időnként apám vendége volt, s noha én már nem laktam otthon, minden családi konfliktus dacára megtudtam,

hogy Aczél néhány nap múlva esedékes. M.-mel kiterveltük a stratégiát. (Taktikával másodéves ellenálló nem foglalkozik.) Váratlanul felmegyünk apámékhoz (a szüleim ismerték M.-et), és mintegy lecsapásszerűen a volt szobámba invitáljuk Aczélt, a többit pedig a spontaneitásra bízuk. (Nem véletlenül állt a katonaságnál a Biblia mellett másik elkobzott könyvem, az Állam és forradalom ─ végén ceruzával és sok felkiáltójellel: zseniális.) Így is lőn. Betoppantunk, és spontánul kihívtuk Aczélt a szobámba. Nyájas ember volt, ráadásul ismere M.-et, kinek az apját személyesen küldette nyugdíjba, szóval jött a "mi újság fiúk?" obligát mondata után, hanyagul volt ágyamra ült, én szerényen egy sámliszerű valamire. M., akinek a magassága már akkor is mintegy kétszerese volt az átlagosnak, állva maradt, úgy is, mint szónok és szóvivő. Röviden közöltem, hogy a Hellerék elleni határozatról lenne szó, Aczél ezt kedélyesen tudomásul vette. M., aki nyilván nem tudta, hogy mennyi időnk van, hogy a nép képviseletében lesújtó kritikánkat előadjuk, elkezdett fel-alá rohanni a 13 négyzetméteres szobában, és azt ordította, hogy a határozat ellentétes az igazi marxizmussal, a baloldalisággal és a demokráciával. És rohangált. Én lila-zöld voltam. Aczél mosolygott. M. tán már harmadszor kezdte elmondani a fentiket, egyre jobban belelovallva magát, mikor Aczél felállt: Értettem fiúk, visszamegyek a többiekhez. És kiment. Mi meg el. Álltunk az utcán, és nem tudtuk, hogy most nyertünk vagy veszítettünk. (Én még azt sem, hogy másnap milyen fokú lesz a családi reakció.) Végül azt mondtam: Jól beolvastál neki.

Második hôstettünk az volt, hogy miután meghallottuk, hogy Tôkei professzor az ázsiai termelési módról tartott szemináriumán beszélni kíván a közben már megjelentetett Határozatról, odamentünk. Tôkei hosszan beszélt, arra emlékszem, hogy valami olyasmit mondott, hogy ezt tovább nem lehet túrni, hogy jobboldali elemek, kihasználva az állam pénzét és Lukács nevét, antimarxista nézetekkel mételyezik a diákságot. Ha jól emlékszem, egész rendesen rekapitulálta a megtámadott nézeteket, csak minden okfejtéshez hozzáfűzte a fentieket, és az óra végére a felháborodástól már rákvörös volt. Persze itt is hozzá akartunk M.-mel szólni, de Tôkei nem engedte. Talán ezért határoztuk el, hogy vitát rendezünk Heller elítélt cikkéről, melyet egyébként Vajdával közösen írtak. A cikk a Családforma és kommunizmus címet viselte, talán az Új Írásban jelent meg. Sokan voltunk a vitán, ami kb. arról folyt, hogy marxista dolog-e kommunában élni. Nem sok választott már el minket ama kísérlétünktől, hogy Szentendrén nekivágjunk az akkoriban meglehetősen divatos saját kommunakísérlétünknek, arról pedig még csak nem is medítettünk, hogy mi ne lennénk "kritikai" marxisták. A kommuna leendő tagjai közül néhányan ott zsúfolódtak a szobában, nekünk ez nem is jelentett problémát. A többiek azonban a polgári család és a marxizmus összeegyeztetésének lehetőségeit kutatták, úgyhogy közös álláspont csak abban alakult ki, hogy elítéltük a hatalmat, amiért adminisztratív formában lépett fel. A vita végén odajött valaki hozzám, és azt mondta: úgy látom, van egy pont, ahová már te sem akarod követni a Helleréket. ─ Van ─ válaszoltam, és azóta is töröm a fejem, hogy milyen pontról volt szó, és én mire mondtam igent.

Ekkorra már majdnem úgy éreztem, hogy ismerem Helleréket. Kellott is a bennfentesség érzete, hiszen a közben zűrzavarossá vált magánéletem egyik összetartó abroncsa éppen ők voltak. Akkortájt igen jól vette ki magát, ha bölcsész lányok előtt az ember sejtelmes megjegyzéseket tett, rendôrségről, üldözésekről, betiltott előadásokról stb. Sôt, ha az illetô hölgy elég intellektuális volt, nem ártott kéziratokkal, dossziékkal felszerelkezni, ha az ember beült velük valami csehóba. Rövid úton rájöttem, hogy két pohár bor után lazán hivatkozni lehet

Hellerék sorsára, netán felületesen ismertetni az ellenük hozott határozatot, pár pillanatra megengedni, hogy belelapozzanak a véletlenül éppen nálam lévő kéziratba, de persze csak éppen hogy. (A történeti hűség kedvéért: Két ilyen kéziratot váltogattam. Az egyik Hellernek Marx szükségletelméletéről szóló könyve volt, a másik Vajda Festészettanulmánya. Erről később.) Ám legnagyobb sikereimet a sajnálatosan megjelent Kommuna-cikkkel értem el, ez legalább egy liter bor erejéig kitartott. A történet végére rendszerint annyira összemosódtak a dolgok, hogy a leányzóknak csak persze mint Ági és Misu emlegettem a szerzőket, jótékony homályban hagyva, hogy nem is ismerem őket. Ekkor már kezdett a kéziratoknak "erotikus" olvasata lenni. Kétségkívül nem egy és nem két leányt köszönhettem Nekik. Addig-addig űztem ezt a "veszélyes és becsületes" játékot, mígnem egy kislány (pechemre túl fiatal volt és nem is egyetemista) egyik nagy lendülettel előadott felháborodási jelenet után azt mondta: "Ha ezek ellen felléptek, biztos, hogy csináltak valamit." Kiestem a szerepemből. Annyira megszoktam, hogy akinek én felháborodom, az mélyen egyetért "erkölcsös és radikális" nézeteimmel, hogy mindjárt meg is csókolhatom, erre ez a kis izé itten ellentmond nekem. Ordítani kezdtem. Többet nem láttam.

N. ben szerénységemre ismertem rá - N.J. honlapfőnök